

CZEGLÉDI IMRE, Békéscsaba utcanevei. Békéscsaba, 1981.

Kiadta a Békéscsabai Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága. 153 lap
+ térk.

Örvendetes jelenség, hogy utcaneveink történetével, struktúrájának vizsgálatával egyre többen foglalkoznak, s Magyarországnak legalább tizenöt városáról van már rövidebb-hosszabb történeti vagy jelenkori földolgozásunk. Ezeknek a jelentősebbjei sorába illeszkedik be CZEGLÉDI IMRE könyve, amely kiváló történeti módszerekkel és alapos kutatómunkával készült, sok pontos adatot tartalmazó összeállítás.

A kötet bevezetése (7–23) a város utcanévrendszerének vázlatos történetét adja 1851 és 1976 között. Az első utcanévösszeírás ugyanis 1851-ben történt, amelynek 69 nevét SZABÓ FERENC, Békés megye helységeinek utcanevei a múlt század közepén (Gyula, 1961.) című tanulmányában közölte, s ez valóban igen jó kiindulópont a további összevetésekhez. Czeglédi Imre nagyszerűen ki is aknázza a benne rejlő lehetőségeket: nemcsak azonosítja a mai utcákkal a múlt század közepének utcaneveit, hanem jelentéstani vizsgálatnak is aláveti őket. Megállapítja, hogy a természetes névadás (irányjelzés, milyenség, domborzat, benne álló épületről való elnevezés stb.) sokkal gyakoribb (50 %-nál is több) volt, mint ma bárhol is Magyarországon. (Érdekes, hogy ezek között a természetes utcanevek között egyetlen szlovák szó sem szerepel az akkor még zömmel nemzetiségiek által lakott Békéscsabán.) Még jobb a természetes nevek aránya az 1865-ben készült összeírás tanúsága szerint. Jóllehet ekkor már megjelennek az „emlék-állítási célú” személynévi eredetű utcanevek (Békéscsabán az első a Széchenyi utca még Széchenyi halálának az évében). 1910-ben az utcanevek kétharmadát megváltoztatták, s általában személynéveket adtak a régi, természetes utcanevek helyett. Így az összes névnek már 63 %-a személynévi eredetű lett ekkor! Általában a honfoglalás kori vezérek és a magyar királyok lettek a névadók, de néhány korabeli politikus (még életében!) is utcát kapott. A későbbi névváltoztatások (1929, 1938, 1945, 1946, 1949, 1958. stb.) nagyrészt országos rendeletekre történtek, s még az adott nevekben is alig tértek el a sablonos vagy éppen kötelező névadási gyakorlattól. (Az 1956-os, rövid idejű névváltoztatásokról nem szól a könyv.) A mai névanyag megoszlása szinte azonos az 1910-belivel (62% személynévi, 18% helynévi, 8% állat-, illetve növénynévi eredetű).

Ezt a rövid történeti és jelentéstani földolgozást csak bevezetésnek szánta a szerző a valóban jelentősebb és terjedelmesebb „Utcanevtár” (27—145) elé. Ez az adattár betűrendben sorolja föl az egyes utcaneveket. Megadja előfordulási évükkel együtt a régebbieket, s alapos, részletes magyarázatot közöl mindegyik névhez. A személynévi eredetű utcáknál a névadóról megfelelő adatokkal alátámasztott életrajzokat is találunk. Különösen értékesek a helytörténeti följegyzések, amelyek általában túlmutatnak az utcanevtörténeteken, néha kisebb tudományos igényű cikkek.

A történeti neveket fölkűnő jellel különbözteti meg a jelenkoriaktól. Számos esetben utalásokkal hívja föl a figyelmet a keresett név tárgyalási helyére. Nagyon gyakran hivatkozik forrásokra, amelyek elsősorban levéltári iratok, tanácsülési jegyzőkönyvek, de számos helytörténeti munka is található közöttük, s a szóbeli közlések sem ritkák. A forrásjelzetek, rövidítések föloldásai zárják a kötetet.

Két szemléletes térképe van a könyvnek. Az egyik (11) a város belterületének alakulását, növekedését ábrázolja öt időpont (1843, 1884, 1911, 1943 és 1976.) helyzetének egybevetésével. A másik térkép nagyméretű melléklet, amely az 1976-os utcákat és utcaneveket tartalmazza a VII. kerületként Békéscsabához csatolt Mezőmegyer község térképével együtt. A melléklet hátoldalán az utcák betűrendes fölsorolása található a visszakeresést megkönnyítő térképhálózati számokkal.

Összegzésül megállapíthatjuk, hogy CZEGLÉDI IMRE könyve kiváló utcanevtörténeti alkotás. Pontossága (az említett rövid életű névváltoztatások mellőzése ellenére) megfelelő, lelkiismeretessége az adatok összegyűjtésében tiszteletreméltó, s óriási anyaga következtében nagy nyeresége névtudományi szakirodalmunknak is.

H. M.

MADAS JÓZSEF, Pécs-belváros telkei és házai. Adatgyűjtemény.
Pécs, 1978. 767 lap

A Baranya megyei levéltár forrásmunkáinak sorozatában, a pécsi Janus Pannonius Múzeum kiadásában jelent meg MADAS JÓZSEF bányamérnök számos év kutatómunkáját összegző, vaskos, kiváló munkája.

A mű szerény címe nem árulja el azt a sokéves, hatalmas aprómunkát, amelyet szerzője önzetlenül belefektetett. Nem véletlen, hogy a földmérésben, térképszerkesztésben jártas bányamérnök vállalkozott arra,